

## III.

Времето, презъ което закрепватъ и се утвърдяватъ Яворовъ-човѣкътъ и Яворовъ-поетътъ е време на остра душевна тревога, на вътрешенъ бунтъ, който манифестирайки една расова особностъ изява своята психологична сжщина въ могъщитъ и разрушителни пристъпи на съмнението. Единъ моментъ въ нашата най-нова културна история, когато народътъ ни бѣше на кръстопжтъ. На сждбоносенъ по вътрешния си характеръ кръстопжтъ. Отъ една страна, почувствувалъ се свободенъ българскиятъ народъ проявяваше силна, почти спонтанна, инстинктивна воля да твори собствена, самобитна култура и да гради държавния си животъ по скрижалитъ и заветитъ на своитъ освободженски идеолози. А отъ друга, неудържимото влияние, стихийната дифузия на идеитъ, която напираше и преминаваше у насъ, пренасяйки въ цѣлокупния ни животъ настроения и тенденции, доминиращи въ живота на западнитъ народи. Тѣй настъпи смутъ въ българския духъ, който подхранваше все по-интензивно домогванията на задълбочаващата се стихия на съмнението. Яворовъ се яви тъкмо въ това време. И безъ да иска, по силата на обективни обстоятелства и субективни подсъзнателни импулси, стана художественъ изразителъ на тази пуснала вече корени психология на съмнението. Стана чрезъ поезията си вълнителъ на онзи кризисъ, предимно въ душата на интелигенцията ни, породенъ отъ психологически и исторически неизбѣжното за единъ токущо освободенъ народъ психично раздвоение, предизвикано отъ вътрешния конфликтъ между две противоположни духовни начала: родно и чуждо, Изтокъ и Западъ. За това цѣлиятъ художественъ и идеенъ патосъ въ лириката на Яворовъ, който фиксира творческата му физиономия, е патосътъ на едно време, което протича подъ знака на кръстопжтна психология. Време безъ твърди нравствено-духовни устои, съ полуразрушени кумири и догми, безъ да се виждатъ, обаче, силуетитъ на нови градежи. Старото е отречено, а новото бушува стихийно, съ внезапни скокове и смущения. Едно време, чиято вѣра може да бжде назована безвѣрие, скепсисъ.

Изразителъ на такъвъ душевенъ смутъ, очевидно е, Яворовъ по сжщество не може да бжде сроденъ съ Ботйова и паралелтъ, който направи пръвъ Пенчо Славейковъ, а следъ него и д-ръ Кръстевъ между двамата е решително погрѣшенъ. Грѣшката на Пенчо Славейковъ има корена си въ това, че той произволно взема отдѣлни етапи въ творческото развитие на Яворовъ за истинския, цѣлостенъ Яворовъ. Безспорно иманѣкакъвъ вътрешенъ афинитетъ между Ботйовъ и Яворовъ. Нѣщо повече: началото на Яворовото творчество носи сжщински Ботйовски замахъ и борчески повишенъ патосъ. Но въ цѣлото творчество на Ботйовъ се чувствува една могъща творческа индивидуал-